

ביצה כב-כג

משה שווערד

1. ספר שמחת יו"ט

דף כב ע"א **בגמרא** ומדליקין לו כר אחד. קשיא לי למאי דאיתא בש"ס פסק אלו שוכרין הא דמתירין לכין מו"ט לשבת ע"י פירוש סיינו משום כואיל אי מיקלעי ליה אורחים חי ליה לכן מוסר לסכין אבל מדאורייתא לא אמריק לרכי שבת נעשין ביו"ט. איכ קשה איך מדליק מו"ט לשבת הא סדלקת סכר לא צריך רק ללייל שביא שבת דשרגא בקיסרא לא אסי. איכ קשיא איך מדליק סכר מו"ט לשבת. ולפמ"ש בחוס' לקמן (דף כ"ג) דכגפרס עותרת ביו"ט א"ש. מיא למאי דאלי לכו סמוס' אי כבערס ללא יונאח או לחלק ינאח, וא"כ אין זו מספיק דודאי ליכא מ"ד שיכא אסור להדליק מ' מיום טוב לשבת. וי"ל ששייך שפיר כואיל וחי לגרס אס יאמרך להדליק אש לבשל בו ואף דיש לו אש לכבשיר בלא מ' זה שמדליק לשבת. אלא דקשה אס הדליק מ' אחד איך ידליק ששני. וי"ל דמ"ט שייך בו כואיל וחי לילך בו למקום אפל או לכבשיר בו. תו קשיא לי איך מבשלין מו"ט לשבת והיינו כשיאוי על גבי כירס דמתירין כמו בכל ע"ס וכאיל

2. תוספות מסכת ביצה דף כב עמוד א

ומדליקין לו גר - מכאן משמע שצריך להזכיר בברכת עירובי תבשילין יהא שרי לבשולי ולאפווי ולאדלוקי וכו' ואם בשביל הדלקה לא התנה משמע הכא דיהא אסור להדליק לו רק גר א' מדחזינן דהוצרך להזכיר אדלוקי הגר משמע דאסור למי שלא הניח להדליק לו רק גר אחד.

3. עיין בקובץ אור ישראל גליון סח "קיים אברהם אבינו אפילו ערוב תבשילין"

4. קהלת יעקב | סימן יד

ובזה יתיישב היעצ קושית הגרעק"א ז"ל בהכחותיו לאר"ה סי' תקכ"ה צהא דדכ"א צ' דתנן ג' דברים ר"ג מחמיר כדברי צ"ש אין עומנין את החמין מיום טוב לשבת ומוקמינן לה כשהניח ע"ת צפת ותצטיל, וחנניא היא דאמר דלהעמנת חמין לריך לערב בחמין ומיירי כשעירב לזה [לאפיי' וצטול] ולא עירב לזה [להעמנת חמין]. והקשה הגרעק"א ז"ל דאחרי איסור יש בהעמנת חמין צדצר שאינו מוסף הכל שאפילו צשבת עלמו היה שרי אלא דאסורו צשבת משום גזירה שמא ימלא קדירתו לוננת וירתיחנה כדאמרינן צשבת דל"ד ע"ש, והכא צ"ע צע"ש הרי ממ"י עלם בהעמנת חין צה שום איסור ואי ימלאנה לוננת וירתיחנה הא ג"כ שרי שהרי הניח ע"ת לזה דכיונו לצטול עיין שם. ולפמשי"ת הדצר נכון מאוד

צעה"י, דאע"פ שעלם מעשה בהעמנת חין צה שום מלאכה מ"מ כשעושה אותה לצורך צבת אסור" מעטס הכנה" אף על פי שאין צה דררא דמלאכה וזהו אפי' הלעת המטה מו"ט לשבת היה אסור אי לאו מטעמא דירושלמי דשכן מליעין מלילי שבת לשבת וכל שיכול לעשותה צשבת עלמה אין זה צגדר הכנה אבל העמנה שאסור עכ"פ צשבת יהי' מאיזה טעם שיהיה אבל עכ"פ כיון שא"א לעשות צשבת עלמה הו"ל הכנה ואסור אף על פי שאין בו דררא דמלאכה וכמשנ"ת וכדברים גראים אמיתיים ונכונים צעה"י.

5. שפת אמת על ביצה דף כא/ב

במשנה אין טומנין את החמין לכתחילה ביו"ט. ראיתי בס' דו"ח להג' רעק"א ז"ל שהבין דהטמנה זו הוא בתבשיל שנגמר בישולו ואינו אלא להעמיד הבל לשמור חומו ומתוך כך הקשה למה אסרו בכה"ג להטמין ביו"ט ע"ש אבל לדעתי הדבר ברור דמיירי בחמין שבשעת הטמנה הם צוננים וחי לגמרין כנ"ל. [כן י"ל לדעת הפוס' שהביא הרמ"א (סי' רנ"ז סעי' ז') דכל שהוא חי לגמרי מותר להטמין בע"ש, ואפי' לב"ש דס"ל דאסור להתחיל מלאכה בע"ש הנגמר בשבת כדאי' בשבת (י"ז ע"ב) מ"מ בהטמנה בגפת ובזבל וכל הדברים המוסיפין הבל שאינם תולדות האור דאם מבשל בהם בשבת אינו חייב חטאת גם ב"ש מודים דמותר להטמין בהם מבעוד יום דמה"ט התירו ג"כ בקורות בית הבד ועגולי הגת ע"ש]:

6. תוספות מסכת ביצה דף כב עמוד א

ובית הלל סברי אין בנין וסתירה בכלים - וא"ת והא בשבת (דף מו.) במנורה של חליות כ"ע לא פליגי דאסור וי"ל דהתם מיירי בשבת והכא מיירי ביו"ט ולא החמירו חכמים הואיל ואין בנין בכלים אי נמי י"ל דהתם מיירי שכולה של חליות ומפרקין אותה אברים אברים אבל הכא מיירי שאין חסר כאן רק להקימה קצת ואינה בעלת אברים דכולה מחוברת היא.

7. תוספות מסכת ביצה דף יא עמוד ב

מהו דתימא טעמייהו דב"ה דאין בנין וסתירה כו' - דקי"ל אין בנין וסתירה כשהוא מהדק ומפרק כי אם בעושה כלי שהוא חייב משום מכה בפטיש או בכונה על גבי קרקע כדאמרינן בשבת (דף קב:) הבונה כל שהוא חייב קמ"ל ותימא הא קיימא לן אין בנין וסתירה בכלים י"ל מ"מ אסור שמא יתקע.

8. תוספות מסכת ביצה דף כב עמוד א

והמסתפק ממנו חייב משום מכבה - אינו ר"ל מפני שממהר כבוי דלא הוי אלא גרם כבוי וגרם כבוי ביום טוב שרי אע"פ שממהר כבוייה ובשבת נמי אינו חייב אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ולכך נראה ככבוי ומכאן יש להתיר קנדיל"א של שעה גדולה לחתוך למטה ממנה כיון דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל אע"ג שהוא גורם לגרום כבוייה שרי ודוקא לחתוך אותה באור אבל בסכין אסור אליבא דכולי עלמא דאמר לקמן במתני' (דף לב.) חותכה באור בפי שתי נרות.

9. פני יהושע על ביצה - דף כב ע"א

בתוספות בד"ה המסתפק ממנו וכו' אינו רוצה לומר מפני שממהר כבוי וכו' עד סוף הדיבור. עיין בכל זה בלשון הרא"ש ז"ל [סימן י"ז] באריכות ועיין ג"כ מה שכתבתי בזה שם בפרק במה מדליקין במשנה דלא יקוב ובס"פ כירה דמלשון התוס' כאן שכתבו לכך נראה ככבוי משמע דהאי חייב לאו דוקא, וכן דקדקתי שם קצת מלשון רש"י אלא שהרמב"ם ז"ל [פי"ב מהל' שבת ה"ב] כתב דחייב חטאת מדאורייתא, ונראה לי שמפרש ג"כ כפירוש התוס' דמאי שמכה אורו הוי כבוי גמור דאי לפירוש הרא"ש שכתב דממהר כבוי לא מסתבר שיהא בזה חוב חטאת גמור כחכיון שלא נעשה כבוי השתא כלל אלא לאחר זמן וממילא, וכבר כתבתי כיוצא בזה בלשון התוספות בפ"ק דשבת (דף י"ז ע"ב) גבי אין פורסין מצודות דכל שאינו ניצוד עכשיו אלא לאחר זמן ליכא איסורא דאורייתא, ושם באותה סוגיא כתבתי ג"כ בענין רחיים של מים שיש בזה מקום עיון על בעל מג"א באו"ח (סי' רנ"ג) (סי' רנ"ב סק"כ) ע"ש:

10. הרא"ש על ביצה פרק שני - סימן יז

עולא איקלע לבי רב הונא קם שמעיה זקפיה לשרגא. פירוש הגביה הנר להרחיק השמן מן הפתילה כדי שימהר לכבות. איתיביה רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר המסתפק ממנו חייב משום מכבה. כתבו התוס' הא דחשיב ליה מכבה היינו משום דכשמעט השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק מיד כהה אור הנר ואין דולק יפה בכתחילה והוה ליה מכבה. אין לפרש משום שממהר כבוייה הנר כשיכלה השמן דהיינו גרם כבוי שנהלקו רבי יוסי וחכמים דתנן (שבת דף קכ.) עושין מחציה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה. רבי יוסי אסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה. וקיימא לן כרבנן דגרם כבוי מותר ומיהו ההיא דשפופרת על פי הנר דאסור (שבת דף כט ע"ב) דלמא אתי לאיסתפוקי מניה היינו על כרחך מפני שממהר כבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר. הלכך נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כבוי. ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרם כבוי דחייב. דעד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכבוי כשתגיע שמה הדליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמים את הדליקה והמעט מאחד מהן וממהר את הכבוי חייב והיינו טעמא דנותן שמן בנר משום דמאריך בהבערתו. דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבת. ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו. וכן לענין כבוי נמי ממהר הכבוי על ידי שנסתפק מן הנר הוי כאילו כבה הוא. ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר הוי ליה מכבה ומה הועיל אם חזר והדליק:

11. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן מז

(יז) עוד הקשה על הרא"ש [ביצה פ"ב סי' י"ז] שכתב דחוב הנותן שמן בנר דחייב משום מבעיר היינו שמאריך בזמן הבערה דאלמלא שהוסיף ה' מכבה קודם. והקשה כת"ר תיפוק לי' דמבעיר תיכף השמן שהוסיף דקיימא לן בלח יש בילה. ואי אפשר שלא ידלק תיכף מעט שמן ממה שהוסיף. וסיים שזו תמוה רבתי. ואינו קושיא דחוב הבערה אינו על השמן שנתבער רק על האש שהוסיף כמו שביאר הרב ז"ל מלאדי בהלכות יום טוב (סי' תצ"ה בקו"א). וראייתו מדברי רמב"ם דעל

גחלת של מתכת חייב משום מבעיר. ואם כן מה נפקא מינה אם דלק מכח שמן זה או זה. ובגיטין (דף י"ט ע"א) במעביר דיו על גבי סיקרא דחייב משום כותב ומשום מוחק, סיקרא על גבי דיו אמרי לה חייב מוחק הוא. פרש"י אבל לא משום כותב תחילה הי' כתב הגון מעתה. ומסתמא גם אם הי' שניהם שוים דפטור. וכל שכן בנידון דידן דלגמרי הוא אותו נר:

12. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן רלח

(ה) ויש להביא ראיה דעיקר הבערה כילוי הדבר מירושלמי הנ"ל [בסימן הקודם] דמפרש טעם דלא יקוב כו' ויתננה על פי הנר. משום שלא הותחל בכל טפה וטפה. ואם המלאכה רק באש. הרי הותחל המלאכה באותו האש. אלא ודאי עיקר המלאכה בשמן המתכלה:

(ו) וכן נראה לי שהמלאכה בשמן המתבער מהא דפסחים (דף ה' ע"א) ר' עקיבא אומר תשבתו מערב יום טוב. או אינו אלא ביום טוב. הרי הוא אומר לא תעשה כל מלאכה. ומצינו להבערה שהוא אב מלאכה. והרי בחמץ אין המצוה במה שנעשה גחלת ואש. אלא במה שהחמץ נשרף ומבוער לא במה שנעשה אש. ולשון המכילתא [פר' ח' נ"ו] איזהו השבתה שהוא בכל יראה ובל ימצא הוי אומר זה שריפה. ואי אמרת דהמלאכה הוא רק מה שנעשה אש. אם כן הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה. גופה של מלאכה רק הוצאת האש. ולזה אין צריך כלל. דאין לומר שצריך שיעשה אש כדי שישרף בו. דזה אינו דהחמץ נשרף באש שהוכן מאתמול ואין לו צורך לזה מה שהחמץ עצמו נעשה אש:

13. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת ביצה דף כב/א

(נה) דף כ"ב. המסתפק משמן שבנר חייב משום מכבה. ופירש הרא"ש, דהאיסור הוא משום גרם כיבוי, כיון שעושה מעשה בגוף דבר הדולק, שהשמן והפתילה שניהן גורמין הדליקה, ובשבת ל"א גבי כחם על השמן פטור, משום דהוי סותר שלא ע"מ לבנות במקומו, פירש"י, דבשמן לא הוי מבעיר ולא מכבה, שהשמן אינו דולק כלל כי אם הפתילה, והשמן אינו אלא גורם שתדלק הפתילה, וא"כ המסתפק משמן, אינו עושה מעשה בגוף דבר הדולק. ולפירוש הרא"ש, אם יסתפק מהשמן בשבת קודם הלילה והכיבוי יהא בלילה פטור, ולפירוש תוס' חייב, דהכיבוי הוא לאלתר שמתמעט אורו:

14. תוספות מסכת כתובות דף ז עמוד א

אמר ליה אנא דבר הצריך לכל נפש קאמינא וצבי צריך לכל נפש - וכן ביאה וקשה לר"י דאמר בסוף פ"ב דביצה (דף כב.) מהו לכבות הנר מפני דבר אחר ומסיק דאסור הא הכא שרי משום דצריך לכל נפש וי"ל דהכא דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום ועי"ל דכיבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין דאפילו באוכל נפש אסור וכן מוכח התם דפריך עלה מהא דתניא דמכבין את הבקעת כדי שלא יתעשן הבית ומשני ההיא רבי יהודה היא דשרי מכשירי אוכל נפש כי קאמינא לרבנן.

15. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת ביצה דף כב/א

(נו) מהו לכבות הנר מפני דבר אחר, ומסיק. דהוי מכשירי אוכל נפש. וקשה, דהא כיבוי לצורך אוכל נפש שרי, כמו בבישורא אגומרי וא"כ נימא מתוך, לצורך הנאת היום, כמו במשחקין בכדור, דמותר להוציא ד' אמות ברשות הרבים, וה"נ, לכבות הנר להתיר תשמיש, וצ"ל, דדוקא היכא שנהנה ממלאכה עצמה שרי, אבל הכא אינו נהנה מגוף הכיבוי אלא שהכיבוי מסלק המונע מליהנות, ובכה"ג, לא שרי משום מתוך, ואף דמותר לשחוט כדי להתיר האכילה, היינו משום דהתם מתקן את המאכל עצמו שיהא ראוי, כמו מבשל ואופה, וה"נ אילו היתה האשה וצמה אסורה, ומתירה לתשמיש ומתקנה שרי, אבל הכא, המניעה אינה מהאשה אלא בהנר, וא"כ אינו עושה התקון בגוף הדבר שנהנה ממנו, וזה הוי מכשירין:

16. תוספות מסכת ביצה דף כב עמוד א

ההיא רבי יהודה היא - דאית ליה לכל צרכיכם ואנן עבדינן כרבנן ואם תאמר והא אנן פסקינן לקמן הלכה כר' יהודה וי"ל דמסיק עליה ואין מורין כן אי נמי י"ל דהא דשרינן מדרשה דלכם היינו דוקא בדבר שהוא אוכל נפש אבל בדבר שאינו אלא לתשמיש בעלמא וכן שלא תתעשן הקדרה אסור.

17. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שצד

דבר אשר ענוות כבודו תרבינו ודרש מאתי הלכה למעשה אם רפואה אסורה ביום טוב. כי בגמרא [ביצה כב ע"א] לא מצינו רק במכחל עינא שהוא שבות בעצם זולת הרפואה. אבל שיהי' איסור ביום טוב מחמת הרפואה לא מצינו עד כאן דבריו... (ו) ועתה נבא לדין רפואה ביום טוב דלכאורה שחיקת סמנים ביום טוב לצורך רפואה אינו אלא מדרבנן. שגם טחינת תבואה מותר מן התורה. וכתישת תבלין לצורך אכילה מותר אף מדרבנן, ואם כן מדאורייתא נאמר מתוך רק מדרבנן אסור כמו שכתב הרב המגיד [פ"א ה"ה] בכתישת תבלין לפי שאין נאכלין בעצמן. אבל סמנים שמתרפאין בעצמותן אסור מדרבנן כמו טחינת תבואה. אבל מדאורייתא מותר והוא רק שבות. מכל מקום אסור לרפאות בסמנים ביום טוב אף שהוא גזירה לאיסור שבות. כמו שמדמה הש"ס הגזירה דתחומין לגזירה דשחיקת סמנים בשאר הרפואות. הכי נמי נדמה לרפאות

בסמנים ביום טוב לשאר רפואות בשבת דבזה ובזה אטו איסור שבות. אבל אין לאסור שאר רפואות ביום טוב דזה הוי גזירה לגזירה אטו איסור שבות וזה לא מצינו...

ח) איברא דמה שכתבתי שביום טוב שחיקת סמנים מדאורייתא אמרינן מתוך. יש בו מקום עיון. הא לא שוה לכל נפש. דומיא דמוגמר שאסור ביום טוב משום שאינו שוה לכל נפש. שאינו אלא למפונקים [כתובות ז ע"א]. והכי נמי אינו אלא לחולים. ובסוכה דף מ'. לאכלה ולא למלוגמא [פרש"י לרפואה]. ושם בגמרא ממעט מלוגמא שאינו שוה לכל אדם פרש"י שאינו אלא לחולין. אך הא בגמרא ביצה (דף כ"ב ע"א) דלרבי יהודה שרי למכחל עינא ביום טוב. וכתב הר"ן [בד' הרי"ף יא ע"ב] שהוא הדין לכל חולה שאין בו סכנה. ולמה. הא אינו שוה לכל נפש. על כרחך דלרבי יהודה דשרי לתקן סכין שנפגמה ביום טוב אף שאינו אוכל נפש. משום דסוף מחשבתו לשחוט ויהי' אוכל נפש. הכי נמי אף דהרפואות אינם שוה לכל אדם. שבריאים אין צריכים לרפואות. מכל מקום סוף מחשבתו שיבריא מחליו ויהי' בריא. והבריאות שוה לכל נפש. שהכל צריכים לבריאות. ושפיר הוה שוה לכל נפש לר' יהודה...

כג) ומכל מקום מאחר שגם ביום טוב ראשון יש צדדי היתר. ברור להתיר בשני. דומה קצת לספק מוכן שהתירו ביום טוב שני. וגם יש לצרף דעת הר"ן דביום טוב שני סמכין לגמרי אדר"י. והא ודאי אף חולי קצת צורך הוא. על כן יש להתיר ביום טוב שני של גליות:

18. שו"ת ציץ אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת נפש פרק טז

מהאמור נראה דמי שרוצה להקל לעצמו לקחת רפואה ביום טוב גם במקום מיוחד וצער בעלמא גם כשלא חלה מזה כל גופו, יש לו כר נרחב לסמוך עליו בזה.

א' בחול המועד מותר ליטול כל מיני רפואות.

ב' דעת המג"א הפרמ"ג הח"א וש"ש וקיצושו"ע דכל דיני הרפואה ביו"ט המה כמו בשבת.

ג' ישנם כמה מהפוסקים שמתירים לקחת ביו"ט רפואה אשר תועלתה מיד ובאותו יום עצמו.

ד' כמו"כ יש מתירים לקחת ביו"ט כל רפואה שאין בה ביטול שמחת יו"ט. [כגון אם ע"ז לא יופרע מיכלתו להתענג באכילה ושתיה וכדומה].

ה' וישנם שסוברים שביו"ט ליכא גזירת רפואה כלל, ואחרים מתירים אפילו שחיקת הסממנין, ואוסרים רק מלאכות שלא הותרו מכללן.

ו' למעשה. יש מקום להורות להקל לקחת רפואה ביו"ט עבור מיוחדים, ומכש"כ כשהתחיל לקחתה מלפני יו"ט, ואפילו משום מיוחדים וצער בעלמא הרוצה להורות היתר בזה יש לו כר נרחב לסמוך על כך.

19. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תס סעיף ה

אין עושין בפסח * (יז) ד פת עבה טפח.

20. משנה ברורה סימן תס

(יז) פת עבה טפח - דכשהיא עבה כ"כ יש לחוש שמא לא ישלוט חום האש בתוכה ותתחמץ בתוכה בשעת אפייתה אבל בפחות מטפח מותר ועיין בבה"ל שהבאנו דעת כמה פוסקים דאפילו בפחות מטפח יש ליהור. ובדיעבד אם כבר אפה [כג] יש מתירין אפילו בעבה טפח [כד] ויש אוסרין אכן בפחות מטפח אין לאסור בדיעבד. ומ"מ כל שהיא עבה יש לעיין בתוכה אם נאפית יפה ולא נתחמצה:

21. ביאור הלכה סימן תס סעיף ה

* פת עבה טפח - עיין מ"ב ודין זה העתיק המחבר מרי"ו עיין בב"י ועיין במג"א שמגמגם בעיקר דין זה וכתב דמדהשמיטו הפוסקים ש"מ דס"ל דלמסקנת הש"ס דפת עבה היינו פת מרובה ובפת עבה ממשי ליכא שום איסורא ובאמת אינו כן ומש"ס מוכח דלא קא הדר במסקנא ממה דס"ד לפרושי עבה ממש אלא משום קושית רב יוסף דלית לנו למילף היתרא בעבה מלחם הפנים דשאני התם דהיו זריזים ועוד טעמים עיי"ש וא"כ אדרבה אפשר דאפילו בפחות מטפח אינו מותר ...

22. תוספות יום טוב מסכת ביצה פרק ב

מכבדים בין המטות - כתב הר"ב מפני שהוא מקום מועט לא חיישינן כו'. וכתב הר"ן וכי תימא מ"מ הרי הוא מזיז עפר ממקומו. איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י דבר אחר משום כבוד יו"ט התירוהו ע"כ. ומהאי טעמא נמי לא אסרו לכבד כשיש קליפות ועצמות דלא חזו אפי' למאכל בהמה דאסרי ב"ה לטלטל כמ"ש הר"ב ספכ"ג דשבת. ובפרק המצניע כתב הר"ן בשם הרשב"א טעם אחר בזה דמידי דהוה כגרף של רעי. וכן כתב בשמו המגיד פרק כ"א מה"ש:

ביצה כג

23. שערים מצויינים בהלכה

רבא אמר ע"ג גחלת נמי מותר מידי דהוה
אבשרא אגומרי. פרש"י ואי משום

כיבוי והבערה ומוליד ריחא, מידי דהוה
אבשרא אגומרי דאיכא כל הגי ושרי. וכ"ה
במס' שבת (קלד.) דפריך ומ"ש מבישרא
אגומרי, ופרש"י שצולין ביו"ט ואע"ג
דמכבה, ומשני דלא אפשר, ופרש"י לא
אפשר לצלות מאתמול דכיומא שביחא טפי,
רצ"ל דבאותו יום טובה יותר. והרי דאיכא
כיבוי לצורך אוכל נפש. ועי' בחוס' כאן
(ד"ה על גבי חרס) שכתבו דכיבוי לעולם
אינו אוכל נפש ואסור לכו"ע. אבל עי'
ברא"ש (סי' יט) שכתב, דאם לא יכבה
יתקלקל הקדרה (רצ"ל התבשיל) מותר
לכבותה לצורך אוכל נפש, כמו שמותר
להבעיר לצורך אוכל נפש. וכ"כ הר"ן.
ובשו"ע (או"ח סי' תקו ס"ד) כתב בפשטות
דכמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כן
מותר לכבות לצורך אוכל נפש. ופסק הרמ"א

(או"ח סי' תקיד) דאם א"א להציל או לבשל
הקדרה אם לא יכבה מותר לכבות. וכ"כ
הט"ו (או"ח סי' תקב סק"ג). ובמג"א (סי'
תקו ס"ק ח) כתב, דדוקא בשעה שמתקן
האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן. והקשה
בפני יהושע, א"כ נימא גם בכיבוי מתוך
שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא
לצורך. ותיירץ דלא אמרינן מתוך אלא
במלאכות שעיקרן לצורך אוכל נפש והיינו
בהוצאה הבערה, אבל כיבוי אין עיקרו
לצורך אוכל נפש. ונעוד דאין כיבוי שכיח
באוכל נפש אלא במיעוטא דמיעוטא. וכ"כ
הבי"ח (או"ח סי' תקו) לתרץ עפ"י דברי
התוס' הנ"ל, דכיבוי לעולם אינו לצורך אוכל
נפש, ואע"פ שכתב הרא"ש דלצורך אוכל
נפש מותר, מ"מ אינו דומה להבערה, דא"א
לתקן האוכל בלא הבערה, אבל בכיבוי אינו
מתקן האוכל כו'. ונעוד תירץ דכיבוי דומה
למכשירי אוכל נפש, דבפירוש אמרה תורה
הוא" ולא מכשיריו.

24. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רמו סעיף ג

* (י' ז) <ד> אסור להשכיר או להשאיל * בהמתו לאינו יהודי (יא) כדי שיעשה בה מלאכה בשבת, ח שאדם מצווה (יב) על * שביטת בהמתו. הגה: אבל יכול להשכירה או להשאילה, ולהתנות שיחזירנה לו קודם השבת, אבל לא מהני אם מתנה עם הא"י שתנוה בשבת, כי (יג) אין האיני יהודי נאמן על כך (סמ"ג וסה"ת ומרדכי פ"ק דשבת) ואם השאילה או השכירה לאינו יהודי, והתנה עמו להחזירה לו קודם השבת ועיכבה בשבת, (יד) ט יפקירנה (טו) בינו לבין עצמו קודם השבת, או יאמר (טז) בהמתו י קנויה לא", (יז) כדי שינצל מאיסורא דאורייתא. הגה: ואם רוצה, יכול להפקירה לפני ג' בני אדם כדין שאר הפקר, <ה> ואפילו הכי אין שום אדם יכול לזכות בה (יח) דודאי אין כוונתו רק יא כדי להפקיע מעליו איסור שבת (טור). ודוקא בשבת, <ו> אבל בי"ט (יט) יב אין אדם [ח] מצווה על שביטת בהמתו ביום טוב (בי"ט סי' ש"ה בשם שבולי הלקט).

25. משנה ברורה סימן רמו

(יט) אין אדם מצווה וכו' - דשביטת בהמתו ילפינן ממה דכתיב למען ינוח שורך וחמורך כמוך והאי קרא בשבת כתיב ואפ"ה לא ישכירם אלא בהבלעה דלא יהיה שכר יו"ט והנה המרש"ל חולק ע"ז ודעתו דיו"ט ושבת שוין הן בזה כמו בכל מלאכות ועין במג"א שהאריך בזה ומביא דהב"י בסימן תצ"ה הביא דעות הראשונים בזה ומצדד שם לאיסור [כב] וע"כ יש להחמיר ובביאור הגר"א ג"כ האריך בזה ומסיק דהעיקר כדעת מהרש"ל הנ"ל וגם לקמן בסימן תצ"ה ס"ג מפרש [כג] הגר"א מה שכתוב שם בשו"ע דאין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט הטעם הוא משום שביטת בהמתו:

26. תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד א

תליסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה וכו' - ותימה והא ר' אלעזר בן עזריה היה אחר חורבן הבית טובא דהא רבן גמליאל היה נשיא קודם ר' אלעזר בן עזריה ורבן גמליאל היה לאחר חורבן הבית דהא רבן יוחנן בן זכאי היה עושה תקנות מיד לאחר חורבן הבית משום דרבן גמליאל לא הגיעו ימיו להיות נשיא כדאמר משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי ואח"כ רבן גמליאל ואחר כך ר' אלעזר ור' אלעזר לא היה כי אם בן שמנה עשרה שנה כשהיה נשיא ונשיאותו לאחר חורבן ואמרינן בבכורות (דף נג.) דלאחר חורבן נתבטל כל מעשר בהמה [1] ויש לומר דלא נתבטל לאלתר כי אם לאחר זמן [2] אי נמי אפטרופוס של רבי אלעזר בן עזריה שהיה בימי הבית היה מעשר [3] אי נמי לאו דוקא מעשר אלא שהיה נותן למלך בכל שנה העשירית.

בגמרא תליסר אלפי ענלי מעשר . אפשר דמעשר לעניי ולא קשיא קושיית סחוס' :

28. שפת אמת על שבת דף נד/ב

בתוס' ד"ה הוה מעשר כו'. וי"ל דקודם גזירה הוה מעשר משמע דקודם הגזירה הי' המצוה נוהגת לעשר ולהמתין עד שיפול בו מום דאל"כ למה הי' מעשר להפסיד כ"כ מעות בחנם. אבל יותר נראה לולי דבריהם דעישור זה לצדקה לעניים הי' ומכאן סמך לדבר לעשר מריווח מעות לעניים כמ"ש בספרים:

29. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נד עמוד ב

הא דאמרינן תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ר' אלעזר בן עזריה. הקשו בתוספות דהא ר' אלעזר בן עזריה לאחר החורבן הוה שהרי נתמנה בימי ר"ג כדאיתא בברכות (כ"ז ב'), ואילו ר"ג נתמנה אחר רבן יוחנן בן זכאי שנמשכה נשיאותו עד לאחר החורבן כדתנן (ר"ה כ"ט ב') משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, ואמרינן בבכורות (נ"ג א') שאין מעשרין מעשר בהמה בזמן הזה מפני התקלה כדתניא אין מקדישין ואין מעריכין וכו', ושמא תאמר כי זה שהיה מעשר ר' אלעזר היה קודם החורבן וקודם שנתמנה נשיא, אין לך לומר כן שהרי ר' אלעזר בן עזריה היה בן י"ח שנה כשנתמנה נשיא כדאיתא בברכות (כ"ח א') ואם [כן] קודם החורבן קטן היה, ותירצו בתוספות כי אולי לא היתה גזרה של מעשר בהמה מיד לאחר החורבן והיה זה קודם גזירה, אי נמי שזה היה קודם החורבן ועל ידי אפטרופוס, [5] ורבינו הגדול ז"ל פירש דלאו דהוה מעשר ממש אלא שהיה ראוי לעשר כאותה שאמרו (סוכה נ"ג א') אשה בוררת חטים לאור בית השואבה דפירושו שיכולה לברור כדאיתא בירושלמי, [6] ולי נראה דמעשר ממש ולא שהיה קורא עליהם שם מעשר אלא שהיה נותן הראוי למעשר לכהנים שלא יראה כמשייר אצלו מתנות כהונה.

30. הגהות לחידושי הריטב"א מסכת שבת דף נד עמוד ב [קוק]

שנקטו בפשטות שמעשר כהמה אינו ממתנות כהונה ונאכל לבעלים בירושלים (עי' רש"י ויקרא כו, לב רמב"ם פ"ו מבכורות ה"ד ועוד). ועי' פי' הגר"פ פערלא שם שיתכן ור"ז שנוי במחלוקת הספרי והפסיקתא זוטרתא, ועי"ש עוד שהאר"ך בענין זה. [ומסוגיין מוכח שאף כהנים חייבים כמעשר בהמה וכמש"כ הרשב"א ורבו בחולין קלוב, ודלא כדעת הר"ח שם שכהן פטור ממע"ב, אלא שצ"ב לדעת רבנו כאן שמעשר בהמה ממתנ"כ אמאי צריך ליחן לכהן אחר, עי' רמב"ם פ"א מהל' מעשר ה"ד ושעה"מ שם. 45 לפני' לי' תיבה זו ור'

כא, א סוד"ה תנן והע' 34. (44) דעת רבנו כאן שמעשר בהמה ניתן לכהנים, וכ"מ בחי' רבנו (החדשים) לכ"מ ז,א ד"ה הי"נ (והובא גם בשיטמ"ק שם ו,ב), וכ"נ דעת הרס"ג באזהרותיו לעשרת הדברות, ר' פי' הגר"פ פערלא לסה"מ לרס"ג עשין פו. וזה דלא כדעת רוב הראשונים

31. שערים מצויינים בהלכה מסכת שבת דף נד עמוד ב

וחדא פרה הויא ליה. מקשין העולם לפי פרש"י (וישלה לב-ו) "ויהי לי שור וחמור", דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור, א"כ מה מקשה בגמ' וחדא פרה הויא ליה, ותנין בעיון יעקב דדוקא אם אומר אדם על עצמו אז הוא מהלכות דרך ארץ שלא להתנאות בעשו, משא"כ אם מדבר על חבירו אומר כפי מה שהוא, עי"ש עוד בזה. ועי' בפתח עינים שדחה דבריו מסיפא דרש"י דאדם אומר לחבירו קרא התרנגול, וכתב שם דהיכא דפשיטא דעל הרבה הוא אומר, אז הדרך לומר כלשון יחיד, אבל כשיש לטעות איבעי ליה לפרושי.

32. ספר בנייהו בן יהודע על שבת דף נד/ב

וחדא פרה הוי ליה. כתב הרב עיון יעקב ז"ל מקשים העולם, לפי פירוש רש"י בפסוק [בראשית ל"ב ה'] ויהי לי שור, דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור, אם כן מאי מקשי הכא עיין שם, ונראה לי בס"ד דמשום שורת דרך ארץ לא ישנה אלא תיבה אחת

דקרי לרבים בלשון יחיד, אבל היכא דיצטרריך לשנות שלש תיבות ויותר כגון הכא, בתיבת היתה, ותיבת יוצאת, ותיבת קרניה, כל כהא לא עביד דמשני משום שורת דרך ארץ, ועוד נראה לי ...

33. שערים מצויינים בהלכה מסכת שבת דף נד עמוד ב

נשים מצוות על שביתת בחמתן חיכא דליכא משום מחמר כיון דהוי רק עשה, דייל דהי מ"ע שהומן גרמא דנשים פטורות כו', וחיכא מהר"ן לקמן (כד. מדפי הרי"ף) דכל מילי דשבת נשים שווין לאנשים, ובהג"ה שם כתב נמי דמכאן מוכח בהדיא דנשים מצוות על שביתת בהמתן. וכ"כ במנ"ח (מצוה לב-הוצאה). ועיי' בשו"ת כוכב מיעקב (סי' קב) דבשו"ת עמודי אור (א"ח סי' ט) ועיי' במנחת שבת (סי' פו סק"א) כענין זה ומשי"כ בשם תשו' שם אריה (א"ח סי' ב) דאין ראיה מפרתו של ר' אליעזר, דייל דמירי שהיתה מחמרת אחריה ואיכא בזה לאו דמחמר, ובלאו גם אשה מצווה.

אלא של שכינתו היתה וכו'. מכאן הוכיח [בשו"ת מהרי"א אסאד (סי' צב), דגם נשים מצוות על שביתת בהמתם, ולא אמרינן כיון דליכא בזה אלא עשה לחודיה, והוא עשה שהומן גרמא ונשים פטורות, דכל מילי דשבת גם הנשים מחויבות כמו אנשים. ועיי' מש"כ בשמ"ב (ח"ב סי' פו סק"ב) בשם הפמ"ג. ועיי' בתוספות רעק"א (ריש פירקין) שמסתפק אם

34. ספר שמחת יו"ט

שם חנא לא שלו סיחס כו' . וקסא איך נקט מחמתן ראבי"ע . וי"ל דהוא בלמח כיה מחיר, רק בבסמות קלו לא ביקס לעבור על דברי חבריו אבל בסכנתו לא ביקס למחמת כיון דלדידיס שרי :

35. המאירי על מסכת שבת דף נג/ב

... ולא ברצועה שבין קרניה הן לנוי הן לשמור לדעתנו על הדרך שכתבנו למעלה פרתו של ר"א היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים ושאלו בגמ' וכי פרה אחת היתה לו וכו' עד שתרצו של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה העלו עליו כאלו היתה שלו ובירושלמי לא נראה כן ששם אמרו תני ר' יודא אמרו לו או העבר רצועה מפרתך או עבור מבינותינו אף הוא הושחרו שיניו מפני צומותיו ר"ל שחזר בו ועוד אמרו לא פרתו היתה אלא אשמו כדכתיב לולי הרשתם בעגלתי וכו':

36. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף נד עמוד ב

כל שיש בידו למחות כו'. וליכא למימר בהא הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגים ואל יהו מזידיים (לק' קמ"ח ב'). דהתם כשהדבר ידוע שעושים בשוגג ולא כשעושים במזיד כי הכא, וכדאמרינן בהדיא מוטב שיהו שוגגים ולא מזידיים, וזה פשוט, ותו לא מיד.

37. תוספות מסכת שבת דף נה עמוד א

ואע"ג דלא מקבלי לוכחינהו מר - היינו היכא דספק אי מקבלי כדאמר בסמוך לפנייהם מי גלוי אבל היכא דודאי לא מקבלי הנח להם מוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין כדאמרינן בהמביא כדי יין (ביצה דף ל. ושמ) ובפרק שואל (לקמן דף קמח:): גבי תוספת יוה"כ.

38. ספר בניהו בן יהודע על שבת דף נד/ב

שם מתוך שלא מיחה בה. י"ל למה לא מיחה, ואם דסבירא ליה מותר שחולק על חכמים, הוה ליה לתנא לומר להדיה דראב"ע מתיר ואמאי נקיט באופן זה, ונראה לי בס"ד דראב"ע לא פליג על חכמים להדיא, ורק כשראו פרת שכנתו יוצאה ולא מיחה בה ידעו שסברתו להתיר, ומה שאמר בביצה פ"ב משנה ה' שלשה דברים ראב"ע מתיר, וחכמים אומרים רק שתיים בפירושא אתמר, אבל האי דפרה יוצאה לאו בפירושא אתמר, וגדולה מזו אמרו בחולין על רב עיין שם:

39. שולחן ערוך יורה דעה הלכות נידוי וחרם סימן שלד סעיף מח

אם נידו לאדם אחד על שעבר עבירה, וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי, חייבים ליכנס בספק עונש כדי להחזיק דתנו. אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבריו, כגון שהוליקו לערכאות של עובדי כוכבים, אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש. הגה: צז

וע"ל סי' רכ"ה גם סעיף מ"ז וגם בסימן רל"ב סעיף י"ב. עא] אף על פי שחייב אדם למחות בעוברי עבירה, וכל מי שאינו מוחה, ובידו למחות, נתפס באותו עון, עב[מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממנו על זה. (יט) <כג> ולכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה, שיש לחוש שיהיו עומדין על גופנו ומאודנו (מהרי"ו סימן קנ"ז).

40. פתחי תשובה יורה דעה סימן שלד

(יט) ולכן נהגו להקל - עיין בס' בכור שור בחדושו למס' סוטה דף מ"ז ע"ב שכתב דמזה דשו רבים וכהתירא דמי להם לחנופה לאשר לו שם ויד קצת אצל שום שררה או שאר תקיפות אע"ג דלא ברי היזיקא ע"כ תפוג תורה ואין כופין אם איש את רעהו חיים בלעו ובאמת טעות גמור הוא דדברי מהרי"ו לא נאמרו כ"א בברי היזיקא ואלת"ה בטלת לא תגורו מעיקרא דודאי לא נאמר לא תגורו כ"א בדאיכא מקום לירא והאריך בזה.

41. עיו"כ: ודוי של רבינו נסים

רבונו של עולם, לא על עצמי בלבד אני מתפלל ומתנדה, כי אם בעדי ובעד קהליך העומדים לפניך. ואף על פי שאינו ראוי ולא זכאי להתנדות על עצמי, וכל שכן על אחרים, אבל כי דרבה להאריך אפך.

42. שערים מצויינים בהלכה [ביצה]

דף כג: הרחיים של פלפלין טמאה משום שלשה כלים. (פרש"י דנפק"מ דאי נמי אזל חד שמא מינה טמאה משום אידך. ופי' בשטמ"ק דברי רש"י שכל אחד מהם מקבל טמאה אע"פ שאין עמו חברו, כי תורת כלי עליו. וכתב [בקרוב נתנאל דענין זה נפק"מ גם לדין, דאם נשבר אחד מהם מותר לטלטל האחר דתורת כלי עליו. ונראה

לי עוד נפק"מ דמותר להטביל כל אחד לבדו. והתוס' מפרשים דאם נגעה טמאה באחת מהם אפי' בשעת מלאכה שכולן כאחד, נטמא חברו, דכל אחד ואחד ראוי למלאכה שלו, ואין כלי מטמא כלי.

43. תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב

אין צדין דגים מן הביכרין וכו' - פירש רש"י דאע"ג דאוכל נפש מותר היינו דוקא כגון בשול ואפייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם בשול בי"ט ושחיטה שמא יסריח אבל צידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו במים במצודתו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש בריש מכילתין (דף ג. ושם) גבי גזרה שמא יתלוש דאין לחלק באוכל נפש בין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא במכשירין יש חלוק לכך נ"ל כפר"ח מקינו"ן שפירש לעיל [דף ג. סד"ה גזרה] משום דדמי לקצירה.

44. שערים מצויינים בהלכה

משנה אין צדין כו'. פרש"י דלא דמי לשחיטה ואפייה, דהכא אפשר לצודם מערב יו"ט וישימו במים שלא ימותו. וכתב ברא"ש דמדברי רש"י משמע דסובר דהוא איסור דאורייתא. וכן בר"ן מפלפל דברי רש"י אי כוונתו דאסור מדאורייתא או דרבנן, והביא דברי הירושלמי דיש דברים

45. תוספות מסכת ביצה דף כג עמוד ב

ואין נותנין לפנייהם מזונות - פירש רש"י דאין מזונותן עליון דהם אוכלים עשב הנמצא במים וגם פעמים אוכלים עפר וגדולים אוכלים הקטנים ואפילו למאן דשרי מאך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב) דמשמע אפילו בהמה מכל מקום דגים לא הואיל ואין מזונותן עליון ותימה דבגמרא פריך ורמינהי ביכרין של חיה ועוף אין צדין וכו' ומשני כאן בביכר קטן כאן בביכר גדול והשתא תינה מצידה לצידה תרצת שפיר אלא מזונות מאי תרצת דבמתני' אמרי' ונותנין לפנייהם מזונות והתם אמרי' אין נותנין לפנייהם

מזונות לכך נראה לי דהא תליא בהא אי צידה מותרת מותר נמי ליתן לפנייהם מזונות והכי פירושו אין צדין דגים מן הביבין וכו' ואין נותנין לפנייהם מזונות גזרה שמא יצודם דהא צידה שלהן אין מותרת ביום טוב והשתא כשמתרין בגמרא מצידה ממזונות נמי ניחא דהא תליא ומכל מקום קשיא דמשמע הכא דהיכא דציידה שלהן אסורה אפילו לזרוק להם מזונות אסור ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנה: ושם) קאמר גבי דברים שאסור ליקח מהן למשדא קמייהו שפיר דמי ויש לומר דהתם מיירי בשבת דחמיר דאוכל נפש אסור ולא שייך למגזר שמא יקח מהן אבל הכא מיירי ביום טוב דאוכל נפש מותר גזרינן דלמא כשיתן להם מזונות שמא יצוד מהם.

46. שערים מצויינים בהלכה

ואין נותנין לפנייהן מזונות. פרש"י דאין לטרוח בעבורם, דאין מזונותן עליך. 1
 שהם אוכלין שרשי עשבים וגדול אוכל את הקטן. וכן איחא במס' ע"ז (ד.) דכדגים הגדול בולע את הקטן. והתוס' כאן דחו טעמו של רש"י, אלא האיסור הוא משום גזרה שמא יצודם. והרמב"ם (יו"ט פ"ב הי"ז) והשו"ע (או"ח סי' תצו ס"ב) כתבו, 2
 דמשום שמוקצין הן, אין נותנין לפנייהן מזונות שמא יבא ליקח מהן. וכתב הרמ"א (או"ח סי' תקפג) דהולכין אל הנהר ברי"ה לומר סדר תשליך, וכתב המג"א דהינו נהר עם דגים חיים, וציון לסי' תצו ס"ב, ופ"י במחצה"ש דכוונתו שלא ישליכו מזונות לנהר לצורך הדגים, והמון עם נוהגין כן והוא מנהג גרוע. /ואפשר דמהאי טעמא נהגו בדורות האחרונים שלא לילך בראש השנה אלא באחד מעשי"ת, ויש נוהגין לילך ביום י"ג מדות, ויש להם טעם לזה. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ג סי' קכט ס"ק כח).